

Особливості розвитку естетичної культури студентів мистецьких спеціальностей

У статті проаналізовано філософську, психолого-педагогічну, мистецтвознавчу літературу з проблеми дослідження, розкрито класифікації ознак естетичної культури вчителя, розглянуто сутність педагогічної творчості, конкретизовано поняття «естетична культура вчителя».

Встановлено, що у багатоаспектних дослідженнях науковців, естетична культура учителя являє собою специфічний соціальний феномен, є інтегрованим явищем зі складною структурою, який неможливий без навичок творчого підходу до навчання і виховання.

Ключові слова: *естетична культура, студенти мистецьких спеціальностей, мистецький напрям, музично-творча діяльність, творчий підхід.*

In the article the philosophical, psychological and pedagogical and art literature on the problem of research is analyzed, the classification of the characteristics of the aesthetic culture of the teacher is revealed, essence of pedagogical creativity is considered, the notion of “aesthetic culture of teacher” is specified.

In many researches of scientists, the aesthetic culture of teacher is a specific, integrated phenomenon with a complex structure, which is impossible without creative approach to studying and upbringing.

Key words: *aesthetic culture, students of art specialties, aesthetic direction, musical and creative activity, creative approach.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі національна система освіти в Україні потребує вдосконалення існуючих форм і методів професійної підготовки педагогічних кадрів. У Законі України «Про освіту» відзначається, що навчальним закладам необхідно забезпечити пріоритет розвитку учнівської та студентської молоді. У цьому зв'язку пошук нових теоретичних та практичних підходів до функціонування мистецького напрямку має незаперечне значення для успішного вирішення визначених завдань. Актуальним у теперішній час є уточнення ролі естетизації музично-творчої діяльності студентів мистецьких спеціальностей.

Аналіз останніх досліджень. Загальні естетичні основи культурного розвитку особистості розглядаються у філософських працях Ю. Афанасьєва, І. Зязюна, Л. Когана, В. Кудіна, В. Мазепи, Л. Левчук, В. Передерія. У мистецтвознавчій літературі висвітлюються історіографія, теорія і методи творчості, визначається коло проблем, які стосуються її значущості в естетичному становленні особистості (О. Верещагіна, Т. Мартинюк, П. Круль, М. Черепанін та інші).

Аналіз наукової літератури психолого-педагогічного напрямку розкриває цілі та інтерпретаційні системи формування творчої особистості засоби музичного мистецтва (О. Андрейко, О. Гаврилюк, В. Лабунець, Н. Мозгальова, Р. Савченко, В. Тушева, В. Фрицюк). Системоутворюючим фактором фахової майстерності І. Зязюн визначав рефлексивну культуру, яка в цілому є сукупністю здібностей, способів і стратегій для забезпечення усвідомлення і

подолання стереотипів особистісного досвіду і діяльності шляхом їх переосмислення [5, с. 201-202]. Однак, проблеми дидактичних аспектів креативної діяльності потребують висвітлення питання розвитку естетичної культури засобами музичної творчості. Інтенсифікація естетичного фактора є необхідною для більшості навчальних предметів, а також у творчій практиці студентів мистецьких спеціальностей.

Метою статті є узагальнення, упорядкування та вивчення різних аспектів впливу на розвиток естетичної культури студентської молоді.

Виклад основного матеріалу. Серед засобів мистецької підготовки суттєва роль належить музиці, яка впливаючи на механізми розвитку естетичної культури студента, сприяє збагаченню його духовного світу. Сам процес розвитку естетичної культури включає аспекти особистісного прояву здатності до генерування художніх ідей, варіантів і способів їх експериментування. Генеза естетичної культури проявляється також в психологічному контексті як увага, сприймання, уява, пам'ять та різних емоційно-мотиваційних сферах творчої діяльності.

Професійна готовність майбутнього учителя мистецтв потребує здатності до творчої самореалізації, адекватного оцінювання результатів музичної творчості, застосування способів і методів дидактичного удосконалення. Саме фахова майстерність вчителя залежить від того наскільки він здатний розвивати, реалізовувати власну творчу і виховувати творчу культуру учнівської молоді. Музична творчість, її багатомірність стилів, модифікацій, напрямків є результатом художнього самовираження. При цьому важливим є цілеспрямована педагогічна корекція як тимчасових, так і постійних музичних запитів та потреб, у формуванні яких першорядне місце займають художньо значущі твори, що забезпечать повноцінний процес розвитку культури студентів.

Основу творчого потенціалу студентів складає стійка оціночна вибірковість, оригінальність пошуків і творчого прогнозування. Природженими передумовами творчості є розвиток здібностей та естетичної свідомості, які розвиваються в процесі діяльності і залежать від розвитку естетичного смаку, потреб, інтересів, ідеалів. Між ними існує взаємозв'язок, який включає різноманітні пізнавальні та емоційні властивості (естетичні реакції, музичні враження, здатність емоційно відгукуватись на художні твори тощо).

У ціннісно-орієнтаційному відношенні враховується індивідуальний підхід, тобто різноманітність оцінок музичних творів, що обумовлена інтересами до того чи іншого твору, певного музичного стилю, жанру, а також рівнем естетичної культури, що дозволяє орієнтуватися у змісті всієї багатоманітності художніх засобів виразності.

Педагогічне управління процесом музично-творчої діяльності студентів забезпечується динамічною системою взаємодії емоційних, інтелектуальних, творчих процесів, які формують їх власний тезаурус, і ефективно досягається за умов активізації пізнавальної творчості, націленої на гармонійний розвиток компонентів естетичної культури, яка розглядається як складова загальної культури і відображає її активність, спрямовану на мистецьке вдосконалення.

Компетенцією естетичної культури вчителя деякі вчені (Г. Васянович, М. Верб, Т. Зузяк, Я. Сопіна) вважають теоретичну і практичну підготовленість

учителя до естетичного виховання; вміння вносити естетичний початок в педагогічний процес, які забезпечують високий рівень естетичного виховання учнів, потреба в систематичному самовихованні і самоосвіті. У класифікації ознак естетичної культури вчителя, розробленої Л. Дементьєвою, виділяється три групи ознак. До першої групи автор відносить систему теоретичних знань з естетики, естетичного виховання, теорії та історії мистецтва. До другої – естетику поведінки, спілкування, культуру мови і зовнішній вигляд. Третя група включає компоненти естетичної свідомості особистості: розвинуте естетичне сприйняття, естетичні почуття, смаки, інтереси, потреби, погляди, ідеали [2, с. 55].

На думку Н. Крилової показниками педагогічної культури можуть слугувати різнобічні естетичні знання і інтереси, ідейно-естетична позиція, які дозволяють учителю глибоко оцінювати важливість розвитку естетичних потреб школярів, їх здатність аргументовано аналізувати художні явища, і потребу в естетичній самоосвіті [6, с. 120].

Заслужують на увагу дослідження, в яких розглядається сутність педагогічної творчості. Так, О. Сисоєва відмічає, що кредо естетичної культури майбутнього вчителя полягає в тому, щоб він постійно відчував творче переживання, задоволення від зробленої роботи, творче переживання, а це торкається емоційної частини педагогічної творчості. Із цього слідує, що для здійснення навчального процесу вчителю необхідна розвинута емоційна культура, тобто ті якості, які складають структуру естетичної культури вчителя. В естетиці культури вона виділяє цілу низку важливих компонентів, серед яких: створення життєрадісного, добродушного настрою в колективі, формування культури почуттів [9, с. 6].

Отже, сучасному вчителю повинні бути притаманні основні якості естетично розвинутої людини, здатної орієнтуватися в художніх цінностях і використовувати свій естетичний арсенал в усіх сферах мистецької діяльності.

Натепер в педагогічній науці склались різні теоретичні підходи до визначення поняття «естетична культура вчителя», її змісту і структури. Вчені зазначають, що в структурі естетичної культури вчителя виділяє художньо-естетичний кругозір, естетичне сприйняття, естетичний смак, ідеал, художню уяву, естетику поведінки і зовнішнього вигляду, культуру мови.

Наприклад, Д. Джола надає визначення естетичної культури з філософської позиції, виокремлюючи естетичну культуру вчителя як певний рівень сформованості естетичного ставлення до світу, в тому числі до своєї праці, що забезпечують йому задоволення естетичної потреби, отримання від неї духовної насолоди – невід'ємної складової людського щастя. В цьому наполягає загально педагогічна функція естетичної вихованості: формування естетичної культури впливає на інші види виховання і самовиховання, тим самим сприяє всебічному розвитку людини, але не підмінює в цьому розумове, трудове, фізичне, моральне та інші види виховання. І все ж цей вплив на становлення багатогранної сутності людини найбільший, максимальний в порівнянні з іншими видами виховання. Не буде перебільшенням сказати: найбільше багатство, найбільший приріст культури суспільства – в творчому потенціалі вчителя [3].

Естетична культура учителя, як і будь-яка, – явище інтегроване, зі

складною структурою. Тому в ній, як синтезі певних елементів, дослідники І. Бех, С. Сисоєва, Н. Старовойтова, В. Черкасов, керуючись різними теоретичними підходами, виділяють естетичну освіченість, а саме: систему знань у сфері естетики, рівень розвиненості потреб, почуттів, смаків, ідеалів; підготовленість – методичні уміння і навички. Дослідники підкреслюються, що естетична культура учителя відіграє важливу роль у суспільному розвитку, оскільки вона здатна забезпечувати ефективний вплив на молодих людей, що відповідає основним інтересам суспільства.

Зростання ролі естетичної культури вчителя обумовлено тим великим потенціалом засобів взаємодії на всі сторони особистості, який закладений у самих творах мистецтва. Ефективність формування естетичної культури у студентів мистецьких спеціальностей забезпечується високим рівнем її розвитку, підготовленістю, національним характером та іншими компонентами.

Визначивши поняття естетичної культури вчителя, необхідно розглянути дане питання з боку системного підходу, так як на сучасному етапі розвитку філософії принцип системності є необхідним аспектом світорозуміння і загальної методології, одночасно – частиною і компонентом теорії виховання.

Аналіз проблеми естетичної культури загалом і формування естетичної культури вчителя зокрема показує, що дане явище являє собою специфічний соціальний феномен, який немислимий без навичок творчого підходу до навчання і виховання. Найбільш важливим компонентом цього підходу є активізація пізнавального інтересу у вихованців, який виникає під впливом різноманітних факторів і має відповідний зміст, глибину, стійкість.

Концептуальне бачення різних аспектів педагогічних підходів до даної проблеми сформоване В. Сухомлинським, який бачив культуру, як необхідну умову педагогічної майстерності вчителя. Важливими духовними якостями особистості педагога він вважав естетичне сприйняття, тонке бачення навколишнього світу, тобто здатність пізнавати його розумом і серцем; естетичну оцінку творів мистецтва у порівнянні з естетичним ідеалом; естетичними почуттями, уявленнями і судженнями. Ці компоненти вчений назвав серцевиною естетичної культури педагога, основою мистецтва виховання. Він підкреслював, що емоційно-естетичний напрямок повинен пронизувати всю навчально-виховну діяльність учителя. Значне місце в структурі естетичної культури вчителя В. Сухомлинський відводив естетичним смакам, ідеалам, судженням, художньо-естетичному кругозору [10, с. 35].

А. Макаренко вказував на необхідність усвідомленого керівництва процесом розвитку майбутнього вчителя, висуваючи при цьому високі вимоги до його культури. В педагогічній системі А. Макаренко важливу роль відводилась драматичному мистецтву, художній самодіяльності, що значно розширяло горизонти творчої ініціативи учнів. Метою естетичного виховання А. Макаренко вбачав у розвитку культурної творчої особистості вчителя [7, с. 222].

На естетичне виховання в школі, як одне із головних завдань учителя, вказував видатний педагог П. Блонський. Розкриваючи суть культури педагога, він серед основних якостей особистості вчителя виділяє захопленість викладанням, вміння сколихнути серця учнів, стимулювати їх активність в особистому розвитку. Він підкреслював, що справжнім вихователем є тільки

той, хто будить дрімаючий в дитини дух і дає йому сили для справжнього органічного розвитку [1, с. 29].

У свій час Дістервег зауважував: «Як ніхто не може дати іншому того, що не має сам, так не може розвивати, виховувати й навчати той, хто сам нерозвинений, невихований, неосвічений» [4, с. 74]. Звідси вічна актуальність проблеми професійної культури вчителя. Оскільки вчитель – вихователь, у цій професії навіть при предметній побудові викладання, рівень його естетичної культури найбільш важливий.

Отже, обґрунтовується думка про те, що саме естетична культура закладає фундаментальні основи теорії виховання, що становить комплекс поглядів, ідей, спрямованих на пояснення феномену музично-творчої діяльності та педагогічних дій її формування. Педагогічну основу розвитку естетичної культури становить процесуальна єдність емоційних, інтелектуальних, творчих дій особистості, спрямованих на образне освоєння музичного мистецтва. Музична творчість є невід'ємною частиною розвитку її естетичної культури, яка забезпечує пізнання специфіки, закономірностей, взаємодії таких структурних елементів, як сприймання, інтереси, потреби, оцінка, смаки, ідеал, почуття.

Висновки. Узагальнення вищевикладеної інформації стосовно розгляду естетичної культури як предмета наукового педагогічного дослідження надають можливість виокремити цей феномен у самостійний напрямок дослідження і зробити висновки. Розвиток естетичної культури майбутнього фахівця пов'язаний з активною творчою діяльністю, умінням ефективно використовувати теоретичні знання та успішно їх реалізовувати в нових видах практики. Таким чином, ефективність розвитку естетичної культури студентів мистецького напрямку забезпечується при умовах розширення самоосвітніх підходів на основі естетико-творчого самовираження, позитивної творчої установки, поєднання інтенсивних (імпровізація, підбір на слух, аранжування) і екстенсивних (слухання музики, виконавство, читка листка, сольфеджування) шляхів оцінювання музичних творів, а також використання накопиченого тезаурусу теоретичних та історичних знань у музикознавчій площині. Вивчення можливостей творчого самовираження, здійснення пошуку шляхів і способів активізації майбутнього вчителя музики до стимулювання діяльності в інтелектуальній та чуттєвій сферах, формування інтересу до творення музики, сприяє виявленню індивідуальних особливостей розвитку естетичної культури майбутнього фахівця при суміщенні педагогічної і музично-творчої діяльності.

Список використаних джерел:

1. Блонский П. П. Избранные педагогические сочинения / вступ. ст. Ф. Королева. Москва: Изд. АПН РСФСР, 1961. 695 с.
2. Дементьева Л. Е. Об эстетической культуре учителя. *Эстетическое воспитание молодежи : проблемы и опыт* / под ред. В. А. Салеева). Москва : Педагог, 1986. С. 55-58.
3. Джола Д. М. Естетична культура вчителя : сутність, структура, функції. *Культура і вчитель* / під ред. Щербо А.Б. Вінниця : ВДПУ, 2003. 287 с.
4. Дистервег А. Избранные педагогические сочинения. Москва: Педагогика, 1956. С. 60-75.
5. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф.

Кривонос. Київ : Вища шк., 2004. 2-ге вид. доп. 422 с.

6. Крылова Н. Б. Формирование культуры будущего специалиста. Москва: Высш. шк., 1990. 172 с.

7. Кремцова О. В. Из опыта эстетического образования и воспитания будущего учителя. *Сов. педагогика*. 1976. №10. С. 58-60.

8. Макаренко А. С. О воспитании / сост. и автор вступ. слова В. С. Хелемяндик. Москва: Политиздат, 1988. 256 с.

9. Сисоева О. В. Эстетика праці вчителя. Київ: «Знання», 1979. 48 с.

10. Сухомлинский В. А. Избранные педагогические сочинения: в 3-х т. // сост. О. С. Богданова, В. З. Смаль. Москва: Педагогика, 1979. Т.1. С. 28-107.